

PROSVETA

THE ENLIGHTENMENT

GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE JEDNOTE

Organ of and published by the Slovene National Benefit Society

Narodnina: za Združeno državo (izven Chicago) in Kanado \$2.00 na leto, \$3.00 za pol leta, \$1.50 za četrt leta; za Chicago in Cileiro \$1.50 na leto, \$2.25 za pol leta; za inozemstvo \$3.00.

Subscription rates: for the United States (except Chicago) and Canada \$2.00 per year, Chicago and Cileiro \$1.50 per year, foreign countries \$3.00 per year.

Člani oglasov po dogovoru. Rokopisi dopisov in nesporočilnih članov ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (črtice, povesti, drame, pesmi itd.) se vrnejo poljudnostno le v slučaju, da je priložil poštovno.

Advertising rates on agreement. Manuscripts of communications and unsolicited articles will not be returned. Other manuscripts, such as stories, plays, poems, etc., will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov za vse, kar ima stik s listom:
PROSVETA
1657-59 St. Lawrence Ave., Chicago, Illinois.

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

138

FRANK NOVAK

Čitatelji Prosvete so dobro poznali Franka Novaka iz Milwaukeeja, saj so teden za tednom čitali njegove "Dnevne beležke" in druge dopise ter spise v našem listu. Odslej jih ne bodo čitali več. Frank Novak je prenehal pisati in živeti v milwaški bolnišnici pred nekaj dnevi. Smrt ga je iztrgala naravnost iz bojne fronte. Prosveta je izgubila z njim enega svojih najmarljivejših dopisnikov.

Novak je bil med onimi starejšimi naseljenici, ki so se več ali manj vadili v delavskih bojih za socialno pravico že v pokrajini Avstriji. V Ameriki se je izpopolnjeval in zadnjih 25 let je bil neprestano na delu v delavskih organizacijah in pri časopisih. Poskušal je tudi sam s časnikarstvom. V Milwaukeeju je izdajal in urejal Slovenijo, katero je za nekaj časa, ko je šel h konfinitom, prekrstil v Delavsko Slovenijo, kasneje pa v Vestnik, ko se je vrnil v svoje stare vrste. Veliko je pisal tudi za Proletarca še pred vojno in zadnja leta.

Kot časnikar ni imel sreče. Njegova zapisa na beseda je bila dostikrat okorna in zgrešena; v polemikah in načelnih bojih je rad zašel v osebnosti, s čimer si je večkrat škodoval. Ali vse te pomanjkljivosti ne izbrisajo njegovih zaslug, ki si jih je pridobil v raznih delavskih organizacijah in s svojimi agitatoričnimi spisi, k jih je prispeval drugim listom. Bil je neomajni sovraznik kapitalizma in vseh nazadnjaških teženj; njegov življenjski nazor je bil socializem in za razširjenje te ideje je delal z vsemi svojimi močmi do svojega zadnjega dneva.

Bil je aktiven tudi pri SNPJ, posebno pri milwaški federaciji SNPJ, pri kateri je bil odbornik. Zanimal se je tudi za delavske kulturne organizacije in marljivo sodeloval pri vseh poskusih te vrste v svoji naselbini.

Naj mu bodo te skromne vrstice v trajni spomin v imenu vseh onih, ki ne dvomijo, da je imel pokojnik najboljše namene in da se je iskreno boril za najvišji cilj, kar jih do danes pozna zatirani del človeštva—cilj socialne pravičnosti!

Bosjaki

Lažnjivi Hearstov tisk neprestano pripoveduje, da so ruski kmetje v splošnem bosji poltu, in sicer zato, ker "boljševski paradiž" ne premore toliko čeljev, da bi obul kmete. Ta ruska bosopetost je Hearstovim pisarjem dokaz, kako visoko stoji nad komunistično Rusijo kapitalistična Amerika, ki lahko obuje vse svoje prebivalce.

Kapitalistična Amerika res stoji visoko nad vsem ostalim svetom, kolikor se tiče množstva kapitala in blaga, ampak to ni zasługa Hearstovih kričarjev, ki sami niso producirali niti enega "šraufka" v svojih tiskarskih strojih; kar oni producirajo, so v večjem delu prazne fraze, mastne laži in gola opravljanja. Ameriški kapital so pa producirali ameriški delavci, v pretežni večini imigranti.

Bosjastvo ni ruska specialiteta kakor bi Hearst rad uveril največ Američane, ki mu še verjamejo. Ruski kmet je bil bos tudi prej pod carjem, bil je bos in je še danes v Indiji in na Kitajskem; kmet je bil bos in je še danes v deželah bivše Avstrije; bos je v Jugoslaviji in Italiji, v precejšnjem številu tudi v Franciji in Španiji, deloma tudi v Nemčiji in Angliji; bos je v veliki večini tudi v pasu črnih najemnikov na jugu Amerike!

Ruski boljševizem je poln napak, toda za bosoto ruskega kmeta je prav toliko odgovoren kolikor je za bosoto in razčepanost zamorskega "share-cropperja" v Arkansasu, ki živi v presečni kapitalistični Ameriki!

Ali zato študirajo?

Dijaki državne univerze v Nebraski, ki so zadnje dni naredili izpit, so ob slavnosti maturi prejeli od dr. Johna Andrewa Holmesa, ki jim je govoril običajni slavnostni "bla-bla-bla", sledeči praktični nasvet:

"Depresija je še v deželi, zato vam pojde trda za službe. Najbolje storite, če si poiščete bogate neveste. Poklekajte pred bogato dekle in povejte ji z gorečimi čustvi, da ne morete živeti brez nje."

"In za to modrost je treba štirih let ali še več globokega študiranja na univerzi! Zapravljanja tolikih let samo zato, da se bogato oženja! Great Scott!"

Glasovi iz nasebin

Zanimive beležke

Girardska afera

Girard, O. — Delavskih razmer ne bom opisoval, ker so slične onim v drugih krajih. Proslav smo že imeli več vrst. Pred mesecem je klub št. 222 priredil proslavo Proletarčeve 30 letnice, ki je vsestransko dobro uspela. Dvorana je bila polna posetnikov iz bližnjih in oddaljenih naselbin.

Dne 30. maja je tukajšnje samostojno društvo slavilo svojo 15 letnico. Pred to prireditvijo je bilo obilo bobnanja, govorilo in pisalo se je, naj pozabimo na osebnosti, da si podamo roke. Seveda, to samo takrat, kadar je mister John Dolčić stoloravnatelj, drugače so njemu take "sprave" deveta briga.

Na tej 15 letnici so nastopili govorniki. Nastopila sta Frank Lausche in Tone Grdina iz Clevelanda. Govornika sta govorila le Clevelandčanom; za girardsko naselbino je bila ta stvar fiasco.

Mister John Dolčić večkrat imenuje v časopisih Slovenski dom za S. N. D., kar pa v resnici ni! Kadar gre John mimo Slovenskega doma, naj dobro pogleda nad vhod Doma, pa bo videl tale napis: "19—Slovenski dom—17."

John Dolčić se šteje za narodnega moža in tako rad vrine med črki S. D. še črko "N", česar pa bi ne smel.

Za 9. junija je Ameriška državljanska liga aranžirala "slovenski dan" v Liberty Memorial parku v naši naselbini Girard. "Slovenski dan" je imel več tisoč obiskovalcev. To je bil prvi slovenski dan, kolikor je meni znano. Slovenski Sokol iz Clevelanda je bil tega dne gost "slovenskega dne". Sokoli in Sokolice so telovadili. Nastopili so s prostimi vajami in na orodju. Vsi so izvrstno napravili svoje delo pred tukajšnjo publiko. Sokol je to pot prvič nastopil pred tukajšnjo javnostjo.

John Dolčić se pa nekoliko izpodtika v A. D. z dne 6. junija in pravi, da se "v naši naselbini pripravljajo nekak slovenski dan za gotove inteligente, ki so se zbudili šele po 35 letih." John Dolčić je prav dobro vedel, le da ni hotel vedeti, da se ni pripravljalo za "gotove inteligente", ampak se je delalo, da se Slovenci predstavijo ameriški javnosti tako, kakršni v resnici smo! Ne pa za nekaj, zakar so nas pred časom gotovi samopostavljeni "liderji" predstavljali!

Predstavljeni so bili odborniki naših podpornih organizacij, in sicer oni, ki jih v resnici zastopajo. J. D. tudi piše, da smo se prebudili "šele po 35 letih". Zakaj pa ni Dolčić aranžiral slovenskega dne? Saj živi tukaj že približno 15 let.

Seveda, če bi bil mister John Dolčić stoloravnatelj ali kaj podobnega, bi bilo vse okej. Če pa njega ni zraven, tedaj je vse narobe in vse se mu zdi rdeče. Kaj ne, J.?

Dalje piše: "Kar nas je zavrednih narodnih mož, bomo praznovali z našimi sosedi Srbi in Hrvati naš jugoslov. dan na 7. julija v Idora parku." Koliko je vas narodnih mož? Eden, dva, tri... Če ste kakšni narodni možje, pokažite se! Naredite kaj za narod, če ste narodni možje! Svetujem vam, da greste na Primorsko in rešite slovenski narod izpod fašističnega jarma. Predno pa greste, očistite se prej pri Slov. domu. Kajti vsa zadeva se že pere šest mesecev pred sodiščem, da se še Američani zgražajo nad takim početjem. Tukaj se pa konča vaša narodna zavest! Nas bi najrajši prodali za deset srebrnikov, kot škarijot Krista. Taki so naši narodni možje! Posebno pa John Dolčić!

O tej zadevi je svoječasno poročal lokalni list, da se je zaobrnilo uradnikom Slovenskega doma in Samostojnega društva v Girardu, da bi pobirali prispevke, banki pa, da ne sme izplačati nobenemu odborniku nikakih zadevnih vsot. John Dolčić s 37 drugimi je vložil ožtožbo, da so bile odborniške volitve neveljavne, ker se je dovolil en glas za vsako delnico itd. Peti-

cija je bila naperjena proti Johnu Taneku, Johnu Rowanu in Antonu Nagodi; Miku Bogoviču in J. Doleicu, predsedniku in tajniku samostojnega društva, in banki. Peticija pravi, da so uradniki nekaterim zabranili rabo domovih prostorov.

John Bogatay, 49.

Pesem iz stare domovine

Diamondville, Wyo. — Naslednjo pesem je poslal mlad Slovenec s Pivke na Notranjskem, ki ga je fašistična vlada obdolžila vohustva v prid Jugoslavije, da je delal zemljevide in jih pošiljal čez mejo. Obsojen je bil na sedem let težke ječe. Ko mu pa po treh letih jetništva niso mogli ničesar dokazati, so ga poslali domov, kjer pa mora ostati še štiri leta pod stalnim nadzorstvom, tako da je njegovo mlado življenje popolnoma uničeno, kajti v ječi si je nakopal še bolezen. Omenjeni je dovršil višje šole na Dunaju in bi mel postati doktor prava, pa mu je zagrizeni fašizem uničil vso bodočnost. Tako je fašizem storil tudi z mnogimi drugimi mladimi Slovenci, ki so prišli pod peto krvoločnega fašizma. To pesem je poslal rojakinja Mary Turk z željo, da se objavi:

B. Zagorjan:

VIJOLINA

Za obzidjem mrkim
poje vijolina,
na srebrnih valih
plava melodija

Vriska in vzdihuje
polna hrepenenja
in srce odkriva,
ki na strane peva.

Kdo si, ki utehe
iščeš svojih bolih?
Morda tudi tebe
tavejo okoli?

Tudi ti, uklenjen
vred ti tujine,
se kot jaz spominjaš
daljne domovine?

Plavajo akordi
nežno, božajoče,
z njimi moji duši
pod nebo se hoče.

Kviklu, vedno kviklu,
v bajne vsočine,
da bom videl tice
drage domovine.

In potem višje,
tja do drage mame,
da z ljubavjo svojo
mi zaceli rane.

Utišnilo se gošči.
Noč je, vse počiva.
Moja duša dalje
sladke sanje sniva.

Ubogi naši Slovenci na Primorskem! Nešteto krivic so že pretrpeli pod Mussolinijevo peto. Kdaj bo konec tega trpljenja? Kdaj se otrese delavstvo industrijskih in političnih diktatorjev? Upajmo, da pride kmalu čas, ko bo delavstvo poštno obračunalo z njimi. Gornja pesem izraža bol mladega človeka, kateremu so izkoriščevalci in njihovi hlapi uničili mlado življenje in bodočnost.

Anton Tratnik.

Nova japonska bojna ladja, ki je bila nedavno izpuščena v morje.

Naši letošnji pikniki

Sharon-Farrell, Pa. — Prvi letošnji slovenski piknik v naši naselbini se je vršil dne 16. junija. Priredil ga je Slovenski dom. Udeležba je bila prilična. Obiskali so nas tudi rojaki iz drugih naselbin. Dobro smo se zabavali in tudi par lepih zapevov, poleg tega pa smo tudi gromotno pripomogli Slovenskemu domu. Hvala vsem udeležencem!

Kam pa dne 29. junija?

Lani na 20. avgusta se je pripetila nesreča našemu slovenskemu farmarju, Antonu Klamfarju. Ogenj mu je do tal uničil hlev z vsemi pridelki; mrva, žito — vse mu je zgorelo. Zavarovalnina, ki jo je sicer dobil, je le delno krila izgubo. Sedaj si je postavil nov hlev, ki je bil dogotavljen pred nekaj časom. Zato pa bo priredil dne 29. junija pravo domačo zabavo ali barn dance. Uljudo vabi vse Slovence iz vseh bližnjih in daljnjih krajev, da pridejo na to zabavo. To bo nekakšen likof ali nekaj podobnega. Upam, da se boste odzvali njegovemu vabilu v velikem številu. Slišal sem tudi, da pridejo rojaki iz Pittsburgha.

Na veselo svidenje dne 29. junija na Klamfarjevi farmi, ki se nahaja 17 milj od Sharona! Kdor ne ve za prostor, naj pride v Slovenski dom ob okrog 7. zvečer. Takrat se odpeljejo tudi muzikanti in drugi posestniki, od Slovenskega doma na farmo. Tako bomo eden drugemu kazali pot, le da bo več zabave. Klamfarjeva družina je postrežljiva in prijazna. Ker gre Klamfar nam v vseh ozirih na roke, zato tudi mi ne smemo pozabiti njega. Vsi na zabavo h Klamfarju dne 29. junija!

Saj pravim, na 14. julija pa spet piknik! In to na istem prostoru, kjer se je vršil prvi — na Rambolovi farmi, dve milj od Slovenskega doma. Tudi tega piknika se moramo udeležiti, ker bo lušno za vse. Serviral se bo okusen prigrizek in dobra pičaja. Pravijo tudi, da se bo to pot na različno vrsto jagnje. To se mi zelo dopade. Pridite tudi vi in boste deležni dobre jancje pečenke! Na svidenje 14. julija na pikniku S. D.!

A. Valentincič.

Amendiranje volilnega zakona v Illinoisu

Springfield, Ill. — V državni zbornici sta bila po senatorju Monroeju predložena dva amandamenta k volilnemu zakonu, ki olajšujeta nominiranje kandidatov manjšinskim strankam. Če bosta sprejeta, na kar pa ni upanja v tem zasedanju, bi manjšinske stranke lahko postavile svoje liste, če bi nabrale 2% podpisov kvalificiranih volilcev, namesto od pet do osem odstotkov po sedanjem zakonu.

Amendmenta je sestavila socialistična stranka in se je prvo zaslišanje vršilo pred odsekom zadnji teden. Za liberaliziranje sedanjega volilnega zakona, ki drži za vrat manjšinske stranke, se zanimajo tudi nekateri druge skupine, predvsem prohibicionisti in tretjestranjkarji.

Jesse Strauss, ameriški poslanik v Parizu.

Šest let socialističnega dela za kmeta

Na Danskem vlada od 1929 socialnodemokratska stranka. S tem ni izgubila prav nič pristavev, temveč jih je še povečala. Ko so hoteli liberalci in konservativci resno ovirati njeno gospodarsko-socialno politiko, je razpisala volitve, da se državljani svobodno izrazijo o njenem delu. In socialdemokrati so narasli s 593,191 na 660,839 glasov; 42,7% volilcev se je izreklo za socialistično vlado. S to zmago je bilo omogočeno stranki, da je nadaljevala s svojimi reformami. In kako je Danska sedaj popolnoma drugačna od držav, kjer vladata fašizem in klerikalizem!

Danska je država visoko razvitega poljedelstva, ki pa je navezano na izvoz v glavnem v Anglijo. Ko je 1931. l. padel angleški funt sterling, je danska socialistična vlada zmanjšala tudi vrednost danske krone, da jo je prilagodila angleškemu funtu. To finančno operacijo je vlada pravočasno izvedla in tako je mogla obvarovati danskemu kmetu ugodni položaj na mednarodnem trgu prašičev, masla in jaje.

V notranjosti države je vlada istočasno preprečila na eni strani velik dvig cen in po drugi znižanje delavskih in uradniških plač. Tako so socialisti obvarovali kupno moč vseh konsumentov.

Za napredek kmetijstva je izdala kljub hudemu odporu gosposode več zakonov o zboljšanju in racionalizaciji svinjereje, o pridelovanju in predelavanju sladkorne pese in o proizvodnji moke iz krompirja.

Domače žito je zavarovala pred inozemskim dumpingom z davkom na uvoženo žito, s čimer se pa domači kruh ni prav nič podražil. Dohodki od davkov na žito in maslo se vračajo malim kmetom za napredek njihovega gospodarstva.

Razen tega je socialistična vlada pomagala poljedelcem z znižanjem davkov in moratorijem dolgov. Zakon o znižanju davkov avtomatično predvideva zopetno zvišanje, čim se kmečki dohodki dvignejo čez določeno mejo.

Z zakonom o poravnavi je vlada omogočila znižanje kmečkih dolgov. V ta namen je vlada ustanovila poseben fond v znesku 20 milijonov danskih kron. Z zakonom o moratoriju kmečkih dolgov se je omogočilo kmetom, ki jih je zadela kriza, da postopoma odplačujejo dolgeve (zda morajo plačevati 20% od dolgov, ker se kmetijstvo že dviga). V zvezi s tem je vlada izdala ukrepe za splošno olajšanje vseh dolgov in znatno znižanje obrestne mere.

S tem, da je vlada socialistov zajela kapitalistično špekulacijo in pravočasno izdala ukrepe za ozdravljenje vsega gospodarstva, je dosegla to, da na Danskem danes procvita že vse gospodarstvo, da se tam razvija gospodarska konjunktura, do čim se marsikje vlada najhujša kriza. S tem je bil podan tudi najzgovornejši dokaz, da je za kmeta rešitev le v zvezi s socialističnim delavstvom. — D. P.

Naročite Mladinski list, najboljši mesečnik za slovensko mladino!

Notranje lice kovin

Odkar je človek premagal kameno dobo kovine zanj eno najvažnejših tvojiv. Kam mogli dandanašnji živeti brez železa, bakra, cinka? Gospodarstvo bi bilo vsaj našnji obliki brez njih nemogoče. Pa smo na kovine tako zelo navezani, pozna njih notranji ustroj komaj dobrih dvajsete dasi so prav od notranjega ustroja odvisne dragocene lastnosti.

Večina ljudi sodi, da je baker pač baker, kositer kositer, češ, da so njih svojstva pravi od vsega početka ustaljena in ne more biti drugače kakor so. Za železo pa že ve, da ga je več vrst in celo z nasprotujočimi svojstvi. Železo je lahko trdo ali krhko ali žilavo in prožno, pa tudi taljivo, katero lažje, drugo težje. Na teh svojstvih železa temelje velikanske industrije.

Ne samo železo, ampak tudi vse druge, izzemši živo srebro, menjavajo s pravo v večji ali manjši meri svoje lastnosti, srebro, ki je pri normalnih temperaturah kočna, pa zaradi nestisljivosti, ki je lastna kočinam, ne dopušča višjih sprememb. Telesa, ki nimajo stalne prostornine, so njej spremembam dosti bolj podvržena.

Praoblika večine trdnih teles je kristal. Znamo sicer tudi trdna telesa, ki niso krist. n. pr. steklo, toda to so izjeme. S tem pa da ni rečeno, da bi morali trde snovi z vnanjosti poznati kot kristale. Ako se te kovine strjuje, se vrši ta proces v normalnih okolščinah tako naglo, da nima časa izkristalovati se v en sam kristal, ampak se stvori neurejena gneča neštetihih drobnih kristalov, vsi rasto, dokler ni proces strjevanja končan. Prav te mešanice milijard drobnih kristalov so naše kovine v običajni obliki. Sebe preki petnajstimi leti so kemiki izoblikovali tade, po katerih je mogoče pridobivati kristale v enojnih kristalih, tako da dobimo večji kos kovine kot en sam kristal. Po njosti se taka kovina prav nič ne razlikuje od navadne, ker za bistro kristala ni značilna njena oblika, marveč neka strogo zakonitost razporeditev posameznih atomov. Ustvarjanja enojnih kristalov je v tem, da se tekoča kovina prav počasi strjeva, da se lahko en sam kristalni zarodek razvije v velik kristal.

Poskusi z enojnimi kovinskimi kristali dajo med najčudovitejša dogajanja, kar jih znamo. Debelo bakreno palico n. pr. lahko pognez z malenkostnim naporom, kakor da bila iz najmekkejšega svinca. Žice iz bakra, vizmuta, ki drugače prav trdno se dajo razvlači v dolge trakove in niti, krat na dvajsetkratno dolžino. Ko se pot raztrga, je videti prelomnica gladka in sčeca kakor zrelo. Vsa ta nenavadna svojstva enojnih kovinskih kristalov so pa zelo kratrajna. Že pod roko preide kovina počasi navadno kristalinično stanje z milijardi drobnih, neurejenih kristalov.

Po vsem tem je razumljivo, da se lahko navaden kos kovine, torej množestveni kristal, bakra, cinka, aluminija itd. zelo razlikuje od drugega, navidežno popolnoma enakega. Vse je odvisno od tega, v kakšni medsebojni so posamezni kristalčki, kako so veliki, od mnogih drugih činiteljev. In razumljivo zaradi tega tudi, zakaj se dajo z vnanjim delovanjem, s kovanjem, valjanjem, vlečenjem v tako veliki meri spreminjati svojstva, da večina kovin se s takim obdelovanjem u. Odpornosti proti nategu, raztrganju in prožnost se zvečajo. Zlasti prožnost je mo v posameznih primerih spravit na stiri kratno vrednost. (Konec prihodnje)

Kruh bodočnosti

Sedanji način pripravljanja kruha ne ustreza novim spoznanjem biokemije človeka, ne, je izjavil znani češki učenjak in profesor dr. Julij Stoklasa na nekem predavanju v Pragi.

Današnja moka kakršne koli žitne vrste, glavni zmeti endosperm z razmeroma malo množico rudninskih snovi. Pšenična moka vsebuje prilično 0,9 odstotka pepela, rž moka odstotek, črna moka 2 odstotka. Vse to je neprimerno več rudninskih spojin, ki veliko vredna hraniva. Zelo važno bi bilo bi jih primekati moki in je gibanje, ki se zlasti v Nemčiji in ki hoče tako zvani "krucelega zrna", v tem pogledu povsem opravičljivo.

Bela moka je nepopolno živilo, ker vsebuje malo rudninskih soli (pepela), a motil bi tudi tisti, ki bi hotel živeti od same črne moki. Za normalno prebavo je priporočljivo vrstati moko mešati.

V zadnjem času prerokujejo vso bodočo kruhu, ki ga izdelujejo po metodi dr. Raha. Posebno v Rusiji je vsaj v zadnjih pekarnah kruh po navadnem načinu popolnoma izginil. Po tem postopku uporabljajo peko kruha celo pripravljeno zrna z luknjo, ki ga niti ne zmeljejo. Kruh iz takega zrna, naj si bo bel ali črn, je zelo okusen in prištedi do 40 odstotkov žita. Če se ob tem lahko mislimo, da utegne izzvati radikalne spremembe v gospodarskem življenju države.

Plošča namestu beležnice

Neki pariški konstruktor je napravil nov aparat, ki naj izloči beležnico iz pravega Gre za majhno prejemno ploščo, ki se nosi v žepu. Kdor si hoče kaj zabeležiti, utegne ploščo iz žepa in govori vanjo svoje lfo. Doma ploščo navije in sliši vse, kar je poprej "zabeležil".

Maksim Gorki:

MATI

SOCIALEN ROMAN

Zvižganje je zadušilo njen glas, nadstrašnik se je, nečakajoč odgovora, zapodil preko zmrazjenih kep in mahal z rokama proti vrto-
vom. Za njim so drveli s sklonjenimi glavami in zvižgaje policaji...

Za njimi je gledala in odšla domov. Žal ji je bilo nečesa, a mislila ni o ničemer; le na arcu ji je ležalo bridko, zoprno čuvstvo. Ko je dospela s polja na cesto, ji je prestrigel pot izvožek. Vznemirila je glavo in v kotički je zagledala mladega človeka s svetlimi brki in z bledim, utrujenim licem. Tudi on jo je pogledal. Sedel je po strani in valed tega je bila njegova desna rama višja od leve.

Nikolaj jo je veselo pozdravil.
— Ali ste še živa? Kako je bilo?
— Mislila, da se je posrečilo.

Trudila se je, da zbudi v svojem spominu vse podrobnosti: pripovedovala je o begu in govorila, kakor da bi sporočala pripovedovane drugega in da bi sama dvomila o njegovi resničnosti.

— Glejte, srečo imamo! — je pripomnil Nikolaj in si mel roke. — A za vas sem se bal! Vrag vedi! Veste, Nilovna, sprejmite moj prijateljski nasvet: ne bojte se sodne razprave! Cim prej bo, tem bližja je osvoboditev. Pava, verujte mi! Morda uide spotoma... Razprava izgleda približno tako le...

Pa ji je narisal sliko sodne razprave, mati ga je poslušala in je razumela, da se nečesa boji, pa da bi jo rad ohrabil.

— Nemara mislite, da izdam kaj sodnikom? — ga je nenadoma vprašala. — Ali da jih prosim za kaj?

Kvišku je poskočil, mahnil z rokami in zavpil užaljeno:

— Kaj pravite? Žalite me...
— Bojim se, to je res! Česa se bojim, ne vem!... — Umolknila je in njene oči so begale po izbi.

— Časih se mi zdi, kakor da žalijo Pašo, da se norčujejo iz njega... Eh, kmolič, pravijo, kmečka korenina! Kaj pa si zagrešil? A Paša je ponosen... prav tako jim odgovarja... Ali pa se jim Andrej posmehuje... Vsi tam so tako strastni, tako pošteni... Pa si misli — da se zgodi kaj... Eden ne strpi, drugi mu priskočijo... pa jih obsodijo... da jih ne vidiš nikoli več!

Mrko je molčal Nikolaj in si gladil brado.

— Teh misli ne preženeš iz glave! — je tiho nadaljevala mati. — Nekaj strašnega je sodešče! Ko začne iskati in tehtati resnico... strašno! Ne kazni, ampak sodba, ocena pravice se mi zdi strašna... Ne morem vam razložiti...

Čutila je, da Nikolaj ne razume njenega strahu. Valed tega ji je bilo še težje govoriti o svojem strahu.

XXIV.

Ta strah, podoben plesnobi, se je tri dni razrašal v njenih prsih in jo dušil s svojo težko vlogo; ko je napočil dan sodne razprave, je nesla s seboj v razpravo dvorano težko, temno butaro, ki je lomila hrbet in vrat.

Na ulici so jo pozdravljali znanci iz predmestja; molče jim je odzdravljala in se urno prerivala skozi temno množico. Na hodnikih in v dvorani so jo srečavali sorodniki obtoženci in govorili prav tako z zlomljenim glasom. Besede so se ji zdele odveč in ni jih razumela. Vsi ljudje so bili mrki, vse je navdajala ena in ista potrlost — navzela se je tudi mati in jo še bolj dušila.

— Sedil poleg mene! — je dejal Sizov in se odmaknil na klopi.

Poslušno je sedla, popravila si obleko in se ozrla naokolo... Pred njenimi očmi so se zli-vale zeleni in malinasti kolobarji, lise in zablašale, so se tanke žolte niti...

— Našega Griša je pogubil tvoj sin! — je tiho izpregovorila žena, sedeča zraven nje.

— Molči že, Natalija! — je odgovoril Sizov osorno.

Mati je pogledala na žensko. Samojlova je bila, dalje je sedel njen mož, plešast, čistiljiv očanec s široko, rdečo brado. Njegovo obličje je bilo koščeno, mežikajoče je gledal predse, in brada se mu je tresla.

Skozi visoka okna je dvorano napolnjevala motna svetloba, zunaj je po šipah polzel sneg. Med okni je visela velika carjeva podoba, v močnem, mastno bleščem zlatem okvirju; težke gardine so ob stenah pokrivalo okvir z ravnimi gumbi. Pred podobo, skoro po vsej širini dvorane se je razprostirala z zelenim suknom pogrnjena miza, na desno ob steni sta stali za omrežjem dve leseni klopi, na levo dve vrsti malih stolov. Po dvorani so potihote-kali služabniki z zelenimi ovratniki in zlatimi gumbi na prsih in po životu. V motnem ozvdušju je plaho begal tih šepet in se razširjal komplicirani apotekarski duh. Vse to — barve, blesk, glasovi in vonj — ji je leglo na oči, se splazilo z dihi v prsi, izpodrinilo vsa živa čuvstva napolnjujoč opustošeno srce z nepremično, bridko bojaznijo.

Nenadoma je nekdo izmed ljudi glasno izpregovoril, mati je zatrepetala, vsi so vstali, tudi ona se je vzdignila opiraje se na roko Sizova.

V levem kotu dvorane so se odprle visoke duri. Skozi nje je zibaje stopil starček z očali. Na njegovem sivem obrazu se je tresla bela, redka brada, vrhnja obrta ustnica se je zakrivila v usta, ostre čeljusti in podbradek so se opirali na visok ovratnik uniforme in bilo je, kakor da pod ovratnikom ni vratu. Z roko ga je podpiral odzadaj visok, mlad človek z rdečim, okroglim obrazom kakor iz porcelana, a takoj za njim so se počasi pomikali še trije ljudje v zlato obšitih uniformah in trije civilisti.

Dolgo so se gnetli okoli mize in posedli po stolih; eden izmed njih v odpeti uniformi, le-nega obritega obraza, je nagovoril starca tiho in težko gibačo zabuhle ustni. Starček je poslušal, sedeč nekam ravno in nepremično; za steklom na očalih je mati opazila dve drobni, bežbarvni pegi.

Na koncu mize je stal visok plešast človek, pokajljaval in šumel s papirji.

Starček se je zazibal naprej in izpregovoril. Prvo besedo je izgovoril jasno, a sledečo so se mu kar razlezele na tenkih, sivih ustnih.

— Otvarjam...

— Glej! — je šepnil Sizov, se narahlo dotaknil matere in vstal.

V steni za omrežjem so se odprle duri; vo-jak z golim bajonetom je vstopil, za njim se je pojavil Pavel, Andrej, Fjodja Mazin, oba Guseva, Samojlov, Bukin, Somov in še pet mla-denčev, ki jih mati ni poznala po imenu. Pavel se je prijazno nasmejal, Andrej prav tako in pokimal z glavo; v dvorani je postalo svetlejšje in preprostejšje valed njunih nasmevov, živahnih obrazov in gibanja, ki sta ga donesla v na-peti, mučni molk. Mastni blek zlata na uni-formah je pomedel in se omečil, dih žive sile in bodrega upanja se je dotaknil materinega srca. In na klopih za njo, kjer so doslej ljudje potrto pričakovali, se je oglasilo tiho mrmra-nje.

(Dalje prihodnja.)

Na tovorni vlak sva morala čakati v temni noči dve uri. Bilo je okrog pete ure zjutraj, ko je dospel na postajo. Midva sva se ga oprljala ter odpeljala dalje preko arizonskih pustinj. Na vlaku sva se sestala s skupino drugih "tremfov," z brezposelnimi, ki so iskali dela, kamor jih je pot zanesla. Meni in tovarišju se je še bolj posvetilo v glavi, kako je kriza objela vso Ameriko. Od vzhoda do zapada, vse-povsod se je opazilo trume brezposelnih delavcev. Skupina, s katero sva se sestala na vlaku, je bila mešanica različnih narodnosti — Italijani, Iraci, Nemci, Američani in Slovani. Eden in drugi je pripovedoval o slabih časih, o kakršnih s tovarišem še sanjala nisva, ko sva se naha-jala še v Monroeju. Kajti tedaj se je obratovalo skoro s pol-no paro v omenjenem mestecu in jaz sem imel delo, ki sem ga prostovoljno pustil. Nekateri najini sopotniki so dospeli celo iz države New York ter šli za srečo in delom v Arizono. Drugi so dospeli iz Californije in ne-kateri zopet od drugod, končno smo se pa vsi skupaj sestali kot "trempi."

Med potovanjem smo si pripovedovali stori in se jezili, zakaj smo bili tako brezbržni, da si nismo očuvali stalnega dela. Eden in drugi si je predba-cival, kako veliko napako je na-pravil, ker je pustil delo in se preselil. Toda vse naše jadiko-vanje je bilo brez pomena, kajti nepravilen ukrep se ni dal več popraviti.

S tovarišem sva potovala da-lje preko ozemlja Arizone, toda veselje naju je popolnoma min-lo, ko sva izvedela od sopotni-kov, kako slabo je vsepovsod. Prej sva še upala, da bova do-bila delo v bakrenem rudniku v Bizbeeju, ko sva zaznala, da je kriza tudi v Arizoni, sva opu-stila sanje o "bodoči sreči."

Po dolgi vožnji sva končno do-spela in izstopila v mestu Dou-glas. Od tam sva se odpeljala z avtobusom do Bizbeeja, ki je od-daljeno od Douglasa 24 milj. To razdaljo je avtobus prevozil v eni uri, nakar sva izstopila v bakrenem okrožju med visokimi hribi, katerih vrhovi so pokriti z velikimi skalami.

V Bizbeeju sva dobila preno-čišče v nekem hotelu. Naslednji dan sva odšla k Albanecu, s katerim sem se bil spoznal v letih 1927-28, ko sem bil zaposlen šest mesecev v bakrenem rudniku. Predstavil sem mu svojega to-variša in on je naju začel spraševati, odkod sva prišla in kako je z delom v drugih krajih. Mi-dva sva mu povedala resnico, da je slabo vsepovsod. On je tudi pojasnil razmere v bakrenem okrožju. Rekel je, da se dela prav slabo in da je bilo že ja-nuarja odpuščenih 30% rudar-jev.

Midva sva takoj spoznala, da sva se pošteno uredila, ker sva se odpravila na tako dolgo pot. Albanec je nama dal prenočišče in v naselbini sva ostala štiri dni in iskala delo, toda vse za-man. Povsod so nama žalostno odkimali, da ne bo nič. Ker so naju tako odločno zavračali, sva slutila, da to ne bo parmesčna kriza, temveč bo trajala najbrž par let in v resnici je bilo tako. Končno, ko sva uvidela, da ne bo dela, sva se odločila, da jo mah-neva nazaj v Monroe, odkoder sva se podala na dolgo pot.

Bilo je nekega popoldne ko sva zapustila Bizbee; prijatelj Albanec nama je storil še to uslugo, da naju je odpeljal s svojim avtom do mesta Douglas. Tam smo se razšli, Albanec je z avtomobilom odšel domov, mi-dva sva pa počakala tovrnega vlaka, s katerim sva se odpelja-la brez sitnosti nazaj proti vzhodu. Paznikom sva srečno odne-sla pete in si ukradla prosto vož-njo.

Vozila sva se vso noč in na-slednjega dne dopoldne dospela v lepo mesto El Paso, Texas. Ko se je vlak ustavil, sva izstopila ter se podala v mesto ter si kupila potrebne okrepčila. Na-to sva se zopet podala do bliš-njega postajališča za tovrne vlake. Po kratkem čakanju je vlak dospel in midva sva se ga oprljala ter se odpeljala dalje proti Novi Mehiki. Tretji dan sva dospela v mesteco Libro, Kansas.

(Dalje prihodnja.)

"Sibirske vrane"

Zadnjič sem bil z znanec na obisku pri nekom, ki ga dotlej nisem poznal, a je dober prijatelj mojega znanca. Upokojen višji državni uradnik je in Srb; čeprav brez akademske izobraz-be, menda ni dovršil niti srednje šole, je vendarle v državni službi napredoval in dosegel visok po-ložaj. Pri nas je namreč še zme-rom tako, da ti služijo papirji za lestev, po kateri se lahko vzpenjaš kvišku, in le redkoko-mu pomore naturna inteligenca. Moj novi znanec je gotovo eden izmed teh.

Upokojen je kot višji državni uradnik. V službi je marsikaj videl, marsikaj mu ni bilo prav, marsikomu se je samo smejal, včasih celo krohotal. Delo po vi-sokih uradih — to so včasih res zabavne stvari. Tisto romanje aktov "nadležnim putem" skozi ožine vseh mogočih paragrafov! Če je treba v državnem poslopu popraviti vrata, kajpak na dr-žavne stroške, saj je državna hiša, če je treba torej popraviti vrata, ni dovolj, da sporoči pri-stojni urad višjemu pristojnemu ("nadležnom") uradu in da o-dobri kredit. Stvar ni tako pre-prosta. Preden so tista vrata po-pravljena oz. še preden se začne s popravilom, se priključi prvi prošnji glede tega spisov in skie za več kilogramov. No, in potem so vrata en dopoldan popravlje-na. Za dovoljenje pa je bilo tre-ba sto podpisov, cela množica pi-sarjev je morala pisati predloge in opombe, inženirji so slikali načrt — in kdor pozna vse to, ta ve, da kroženje take prošnje stane državo prav toliko ko po-pravilo samo. Toda ta sveti Bi-rokracij vlada pač povsod.

In potem se gnetejo okrog ta-kih uradov razni liferanti, ki skušajo državi prodati svoje bla-go kar se da dobro. Koliko res-nih, pa tudi zabavnih stvari se "odigrava" pri tem! Če bi srbski popularni komediograf Branislav Nušić poznal vse to po-slovanje pobliže, bi gotovo že napisal vsaj eno komedijo o teh državnih dobaviteljih in poslo-vanju uradnih komisij, od ka-terih zavisi, ali bo dobil dobavi-telj X ali dobavitelj Y naročilo, ki sega pogosto v milijone. Kakšne okoliščine vse odločajo, kakšni so pogoji itd. — vse to je ena sama množica rekvizitov in prizorov za duhovito komedijo.

Saj je napisal Nušić komedijo o "Gospe ministrici" in dobro pokazal ves tisti aparat, ki po-stavi nekoga za ministra in tudi ves tisti dirindaj v hiši nekoga, ki postane minister. Glavno be-sedo pa ima v Nušićevi komedi-ji pač ministrova žena. Ta je tista, ki vodi dejanje.

Moj novi znanec mi je kmalu zaupal, da je napisal nekakšno veselo igro in da bi mi jo zelo rad pokazal oz. delno prebral, delno pa referiral njeno vsebino. Pristal sem, prav za prav: udal sem se spet enkrat v branje in poslušanje rokopisa, čeprav po-stane človeku po navadi mučno, ko pride konec in moraš povedati, da je vse skupaj malo vred-no.

Toda pri tem novem znan-cu sem postal takoj pozoren, ko sem zaslišal, da govori igra o dr-žavnih dobaviteljih. Da take za-deve moj znanec iz prakse po-zna, sem vedel, zato sem bil pre-pričan, da bo stvarna vsebina gotovo dobra.

Nisem se varal. Ne le vsebina, tudi dramatič-na oblika bi potrebovala le nekaj potez še in — uspeh na odru bi bil zagotovljen.

Naj referiram vsebino.

I. dejanje

Državni liferant Dule v svoji pisarni. Nisi nisi višji deset kletk, v vsaki kletki vrana. Na mizi deset vrečic, vsaka vreča zapečatena. Liferant Dule hodi od kletke do kletke, ki nosijo številke, 1, 2, 3... Liferant ogleduje, koliko orehov je vsaka vrana potrla. Stopi k prvi kletki, s palčico v roki brska po kletki: "Kaj res, vseh deset orehov je vrana potrla? Torej niti eden ni bil tak, da bi ga vranji kljun ne zmogel? To je zmagala!" Stopi k drugi kletki, brska s palčico: "Tudi tu vsi orehu strti? Ne, eden je še cel. No, čez četrto ure pride komisija in dotlej utegne vrana še tega zadnjega strti. Nič hudega to. Poglejmo kletko

Hitlerjevi tlačani gradijo cesto v bavarskih hribih

št. 3! Vsi orehu strti, jedra pozobana! Zmaga! O, liferant Dule, sreča je s tabo, dobil boš naročilo in prodal državi toliko vagonov orehov! Taki orehu, ki jih vrane lahko stro, so dobri. Vsa država bo posajena z moji-mi orehu, povsod bodo košata o-rehova drevesa pričala, kako do-brer državni liferant je Dule!" Stopi h kletki št. 4. Brska s pal-čico. "Eden cel! Ker sem dal v vsako kletko deset orehov, in sta doslej le dva cela, se pravi, da sta doslej le dva odstotka o-rehov kljubovala vranjim klju-nom. Nič hudega to. Tudi če vrani do prihoda komisije teh dveh orehov ne streta, je zma-ga dobljena. Pogoj je bil: naj-več 10%! Poglejmo dalje!" In tako si ogleda liferant Dule vseh deset kletk, v vseh kletkah je našel nestrnih le čet-vero orehov! "To so štirje od-stotki! Od sto orehov so bili le štirje koščaki! Toda te utegne-jo vrane do prihoda komisije strti!"

Liferant Dule hodi vesel po pisarni, govori in računa: dobil bom naročilo, komisija bo pri-znala mojim orehom vse kako-vosti, sledi dobava, državna bla-

(Dalje prihodnja.)

NAROČITE SI DNEVNIK PROSVETO

Po sklepu 10. redne konvencije se lahko naroči na list Prosveto eden, dva, tri, štiri ali pet članov iz ene družine k eni naročnini. Prosveta stane za vse enako, za član ali nečlane \$6.00 za eno leto. Ker pa člani še plačajo pri assessmentu \$1.20 za tednik, se plačuje k naročnini. Torej sedaj ni vzroka, reči, da je list predrž. S. N. P. J. List Prosveta je vaša lastnina in gotovo je v vsaki družini ki bi rad štiral list vsak dan. Cena listu Prosveta je:

Za Zdrav. države in Kanado \$6.00	Za Cicevo in Chicago je.
1 tednik in..... 4.80	1 tednik in.....
2 tednika in..... 3.60	2 tednika in.....
3 tednike in..... 2.40	3 tednike in.....
4 tednike in..... 1.20	4 tednike in.....
5 tednikov in..... nič	5 tednikov in.....

Za Evropo je..... \$9.00

Ispolnite spodnji kupon, priložite potrebno vrsto denarja in Order v plamnu in si naročite Prosveto, list, ki je vaša lastnina.

Pojasnje! — Vselej kakor hitro kateri teh članov preneha biti član ali če se preseli proč od družine in bo zahteval sam svoj list tednik ali tisti član iz dotične družine, ki je tako skupno naročena na Prosveto, to takoj naznaniti upravništvu lista, in obenem doplačati vrsto listu Prosveta. Ako tega ne store, tedaj mora upravništvu datum za to vrsto naročniku.

PROSVETA, SNPJ, 2657 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Priloženo pošiljam naročnino za list Prosveto vrsto \$.....

1) Ime..... Čl. družina.....

Naslov.....

Ustavite tednik in ga pripišite k moji naročnini od sledečih članov:

2)..... Čl. družina.....

3)..... Čl. družina.....

4)..... Čl. družina.....

5)..... Čl. družina.....

Mesto..... Država.....

Nov naročnik..... Star naročnik.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Izkušnje slovenskega priseljence

Piše Frank Kroll

(Nadaljevanje.)

Jaz sem redno delal, kolikor dni mi je bilo določenih na te-den, in večkrat pritiskal na de-lovodjo in ga prosil, naj da de-lo mojemu prijatelju, a poma-galo ni nič. V neki zakajeni li-varni bi ga bil lahko dobil, a ga ni maral. Rekel je, da je slaba plača, pretežko delo in tovarna polna strupenega dima. On za tako "ušivo" delo ni maral. Se-veda, ako bi hodil redno čakati pred papirnico, bi ga bil tam dobil čez čas, ker je vsak mesec par delavcev pustilo delo iz ene-ga ali drugega vzroka.

Svetoval sem mu, naj gre ysak dan pred tovarno in neke-ga dne bo delo gotovo dobil. Če bo doma polegal in dremal, ga ne bo nikoli. To in še drugo sem mu rekel, da bi ga vzpod-budil, toda kakor sem opazil, ga ni veseliло delo v papirnici 11 ali 13 ur na sht.

Po par tednih je prišel priti-skati name, da bi se preselila. Nato sva začela kovati načrte, kam bi jo ubrala. Končno sva napravila načrt, da odpotujeva v Arizono. Tedaj je začela pa-pirnica obratovati spet s polno paro in jaz bi bil še ostal na starem delu, toda prijatelj me je pregovoril in tako sem se od-

ločil, da skupaj odpotujeva za delom v bakrene rudnike v Ari-zoni.

Bilo je v juliju, ko sva za-sedla avtobus in se odpeljala v Detroit. Po enourni vožnji sva že dospela v Detroit, kjer sva si kupila vozne listke in se s drugim busom odpeljala v Chi-cago, kamor sva dospela po dolgi vožnji. V Chicagu sva o-stala par dni ter poskusila do-biti delo, a nisva imela sreče. Ko sva uvidela, da v Chicagu ne bo nič, sva šla na 38. cesto, kjer sva dobila tovorni vlak na pro-gi Santa Fe železnice in se od-peljala. Na poti ni naju nihče preganjal in delal sitnosti. Le-po sva se vozila dalje in po 16-urni vožnji dospela do znanega mesteca Marceline, Missouri. Tu sva ostala dva dni ter se do-bro naspala in okrepčala. Po-tem sva se poslovila in odpoto-ovala dalje proti zapadu.

S tovrnim vlakom sva nado-ljevala potovanje proti Kansas Cityju, kjer sva presedla na drugi vlak in nato se vozila ves dan preko Kansasa in šele na-slednji dan dospela v državo Colorado. Na neki postaji sva izstopila ter počakala drugega vlaka, da naju odpelje v Arizo-no. Po par urah čakanja je pri-

ropotal preko križišča in midva sva se ga oprljala in zlezla na streho vagona. Nekaj časa sva se peljala preko države Colora-do, nato je pa vlak privozil na ozemlje Nove Mehike. Nasled-nji dan popoldne se je vlak usta-vil na nekem velikem postajališču in midva, namesto da bi sko-čila doli, sva obsedela na njem.

Tedaj je prišel paznik, ki naju je zasačil in aretiral. Kar mirno sva se mu morala udati; odpeljal je naju pred sodnika, kateri je odločil, da morava ku-piti vozni listek, ki je stal \$10, in se odpeljati naprej. Tako sva bila naslednjo prišla pazniku v roke vsled najine brezbržnosti.

V okolici postaje sva se klati-la do desete ure zvečer in šele tedaj sva se s potniškim vlakom odpeljala dalje. Vozila sva se v "Palmanu," v katerem je bilo nekaj trebusastih gospodov. Za-sedla sva namreč ekspresni vlak, ker bi bila drugače morala čakati na potniški vlak vso noč in še par ur povrh. Vožnja na ekspresnem vlaku se nama je zdelo zelo razkošna in udobna. Res, prijetno se je voziti med kapitalisti in drugo gospodo. Po peturni vožnji se je vlak ustavil na postaji v nekem me-stu v Arizoni. Tam sva morala izstopiti in najine udobne vož-nje je bilo konec; zamenjati jo je bilo treba zopet s prosto vož-njo na tovrnem vlaku.